

Mètode estadístic i diacronia a les altes comarques del Pirineu Oriental *

G. COSTA **

L'utilització de mètodes tradicionals per a establir l'evolució lingüística als confins catalano-llenguadocians¹ ens va permetre evidenciar, dins el marc d'una perspectiva diacrònica recolzant sobre dos atlas exhaustius d'èpoques diferents, el «Sacaze»² de 1887 i l'A.L.P.O.³ de 1966, una millora general de la llengua catalana parlada al Rosselló. Però, la variació irregular de les isoglosses, i també el nombre reduït de mapes comuns⁴ ens impossibilitaven valorar exactament la importància total del moviment registrat.

Desitjosos de suplir aquesta carència, ens hem proposat recórrer al mètode estadístic elaborat pel Catedràtic Enric GUITER⁵, aplicant-lo a les altes comarques del Pirineu Oriental (cf. mapa núm. 1) és a dir, a una zona que s'estén a ambdues bandes de la frontera catalano-llenguadocia-

* Comunicació leída en las sesiones de la Sección VI: Filología y Literatura pirenaicas.

** Professeur. 8, rue des Charentes, 66.240. SAINT ESTEVE (Francia).

1. *Atlas Sacaze y perspectiva diacrónica en geografía lingüística*. V Congreso Internacional de Estudios Lingüísticos Mediterráneos, Málaga, agosto de 1973.

2. Atlas elaborat sobre documents de 1887 conservats als arxius de Tolosa (Frànça).

3. *Atlas Linguistique des Pyrénées-Orientales*, H. GUITER. Paris, C. N. R. S., 1966.

4. Hem trobat 50 mapes idèntics i 47 amb algunes semblances.

5. *Atlas et frontières linguistiques*. Colloques nationaux du C. N. R. S., Estrasburg, 24-28 de maig de 1971.

Es tracta de calcular les diferències que existeixen entre dos punts veïns d'una xarxa i d'establir les fronteres, sabent que per un atlas exhaustiu:

de 0 a 20 % no hi cap límit,
de 20 a 30 % és un límit de parles,
de 30 a 50 % és un límit sots-dialectal,
de 50 a 80 % és un límit dialectal,
mes de 80 % és una frontera de llengües.

na⁶ sobre Cerdanya francesa, Capcir i Conflent occidental, Sabartès, Donezà, i País de So meridional.

Després d'exposar els resultats obtinguts, mirarem quina és l'evolució lingüística que i apareix, i per fi probarem de donar-li una explicació lògica.

A primera vista, el treball proposat semblaria no plantejar cap problema puix que el «Sacaze» ens oferia més de 220 mapes lingüístics. Però, com ha vam demostrar en altres investigacions⁷, ens ha calgut tenir en compte que alguns d'ells presentaven un percentatge d'errors o omissions més o menys elevat, la qual cosa ens privava d'emprar-los tots dins els nostres càlculs. Hem bandejat, doncs, aquells mapes que eren més erronis, per a guardar-ne 200, nombre que era la base de referència del Catedràtic E. GUITER. Algunes vegades, ben poques, hem admitit un marge d'error que resultava mínim (0,5 %) i que no canviava gens les fronteres, a l'excepció de la de parles (26,5 %) entre LE CLAT (núm. 307) i ESCOLOBRE (núm. 310) que, amb una possibilitat d'errades màxima de 5 %, podia transformar-se en sots-dialectal.

A aquesta petita reserva afegirem el cas de LLÍVIA (núm. 394). En efecte, com que l'enquesta del «Sacaze» va ser feta per mestres francesos, no va donar cap traducció a l'enclavament espanyol. Per a corregir aquesta falta, hem calculat les diferències entre ANGOSTRINA (núm. 385) i CÀLDEGUES (núm. 401), i entre VILANOVA DE LES ESCALDES (núm. 383) i CÀLDEGUES, modificant les xifres amb la correcció que s'imposava:

$$\Delta N = N \sqrt{\frac{D_0}{D} - 1} \left(\frac{N}{100} \right)^2 \left(\frac{100-N}{100} \right)^2 \quad . \quad (\text{nota 8})$$

L'utilització del mètode estadístic al «Sacaze» era, doncs, possible i per consegüent, també ho era la comparació amb els resultats de l'A.L.P.O.

Quins han sigut en els dos atlas?

6. Lamentem que el «Sacaze» no s'hagi estès a Andorra i al Principat.

7. «Les Instituteurs roussillonnais de 1887 devant une enquête linguistique». *Bulletin de la Société Agricole, Scientifique et Littéraire des Pyrénées-Orientales*, pp. 27-40, Perpinyà, 1973.

8. Entre 385/401, tenim: $\Delta N = 13,5 \times 1,8 \times 0,018 \times 0,75 = 0,32$.

Entre 383/401, tenim: $\Delta N = 28 \times 1,8 \times 0,0784 \times 0,5184 = 2,21$.

ESTADÍSTICA Y DIACRONIA PIRINEO ORIENTAL

<i>Punts comparats</i>	<i>% de diferències «Sacaze»</i>	<i>Error possible %</i>	<i>% de diferències A.L.P.O.</i>
202/203	29,5	0,5	14
202/307	34	5	21
203/307	33	5	26
203/308	57,5	0,5	29
307/308	53,5	5	17
307/309	38,5	5	23
307/310	26,5	5	23
308/310	58,5	0	19
308/313	60	0	26
308/315	59	0	26
309/310	29,5	0	11
309/311	35,5	0	20
309/339	84	0	94
309/347	81,5	0	90
310/311	21,5	0	18
310/313	26,5	0	18
311/312	15	0	9
311/313	21	0	7
311/345	82,5	0	85
311/347	82	0	87
312/313	23	0	12
312/314	18	0	9
312/345	79,5	0	84
312/348	81	0	87
313/314	23	0	10
313/315	22	0	11
313/316	38,5	0	11
314/316	40	0	8
314/348	81	0	89
315/316	34,5	0	10
315/317	23	0	8
316/317	34,5	0	7
316/372	35,5	0	54
316/374	37,5	0,5	56
317/370	36	0	54
317/372	27	0	51
339/340	25	0	4
339/347	38,5	0	43
339/351	20	0	27
340/341	23,5	0	4
340/351	26	0	29
340/352	20,5	0	7
341/342	20,5	0	6
341/352	24	0	8
342/352	25	0	25
342/353	23	0	33
342/356	23	0	24
342/357	24,5	0	30
345/347	16	0	9
345/348	24,5	0	11
247/348	26	0	10
347/349	24	0	7
347/351	31	0	25
348/349	23,5	0	6
348/350	28	0	21

G. COSTA

<i>Punts comparats</i>	<i>% de diferències «Sazaze»</i>	<i>Error possible %</i>	<i>% de diferències A.L.P.O.</i>
348/374	82	0,5	89
348/386	42	0	50
349/350	26	0	19
349/351	27	0	26
350/351	31	0	28
350/353	41	0	44
350/360	40,5	0	48
350/386	41,5	0	48
350/388	37	0	49
351/352	21	0	31
351/353	26,5	0	28
352/353	23	0	30
353/354	21	0	15
353/357	22,5	0	18
353/360	24,5	0	21
354/355	26	0,5	18
354/357	24	0	19
354/360	21	0	23
355/357	29,5	0,5	18
355/359	17,5	0,5	12
355/360	24	0,5	15
356/357	23	0	19
356/358	20	0,5	24
357/358	25	0,5	15
357/359	29,5	0	19
358/359	6	0,5	13
358/390	23	0,5	19
359/360	23	0	17
359/390	24	0	20
360/388	18,5	0	19
360/392	19,5	0,5	22
360/392	19,5	0,5	22
367/369	29	0	10
369/370	41,5	0	16
369/371	32,5	0	9
370/371	48,5	0	15
370/372	25,5	0	15
371/372	48,5	0	14
371/373	28	0	13
371/375	45,5	0	16
372/373	39,5	0	16
372/374	32,5	0,5	15
373/374	41,5	0,5	11
373/375	38	0	18
374/375	33	0,5	18
374/386	85,5	0,5	95
375/376	27	0	10
375/385	90,5	0	95
375/386	87	0	96
376/377	87,5	0	94
376/385	88	0	94
377/378	28	0	10
377/384	29	0	23
377/385	27,5	0	24
378/380	16	0,5	18

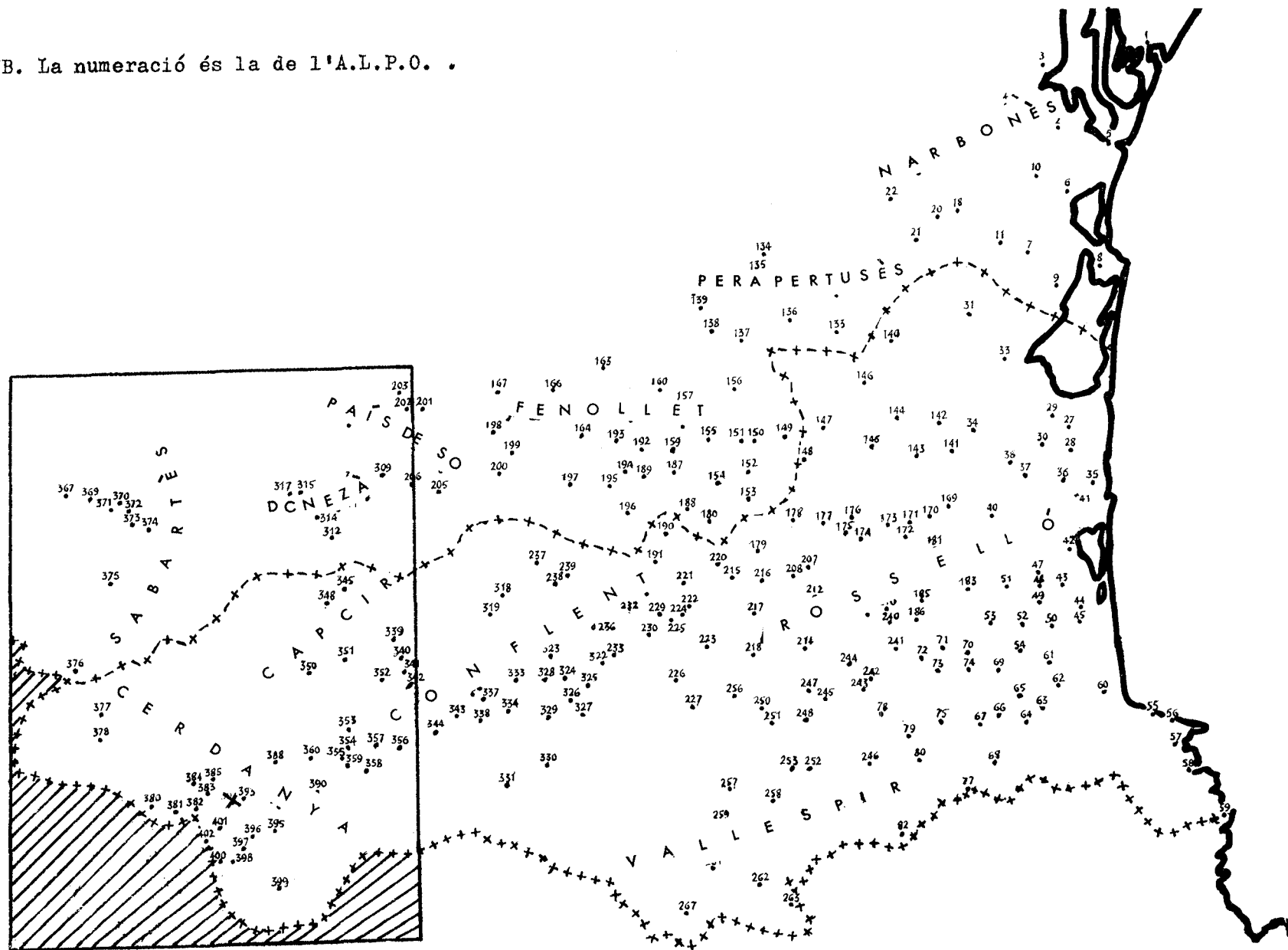
ESTADÍSTICA Y DIACRONIA PIRINEO ORIENTAL

<i>Punts comparats</i>	<i>% de diferències «Sacaze»</i>	<i>Error possible %</i>	<i>% de diferències A.L.P.O.</i>
378/384	8,5	0	20
380/381	17,5	0,5	15
380/384	20	0,5	20
381/382	21	0	16
381/384	15,5	0	16
382/383	20,5	0	14
382/401	25	0	16
382/402	18	0,5	13
383/384	20,5	0	21
383/385	28,5	0	24
383/401	25,5	0	
384/385	15,5	0	8
385/386	23,5	0	16
385/393	24	0,5	25
385/401	13	0	—
386/388	18,5	0	11
386/393	19,5	0,5	21
388/392	15,5	0,5	16
388/393	16	0,5	22
390/391	20	0,5	18
390/392	21	0,5	20
391/392	21	1	16
391/395	23,5	0,5	16
391/399	21,5	0,5	24
392/393	20,5	1	17
392/395	24,5	0,5	17
392/396	27,5	0,5	21
393/396	31	0,5	21
393/401	25,5	0,5	20
395/396	21,5	0	15
395/399	21	0	17
396/397	21	0,5	12
396/399	22	0	16
396/401	20,5	0	15
397/398	20	1	10
397/399	25,5	0,5	13
397/401	25,5	0,5	15
398/399	18	0,5	14
398/400	20	0,5	14
398/401	20	0,5	14
400/401	26,5	0	18
400/402	6,5	0,5	15
401/402	28	0,5	15

La primera constatació que s'imposa en comparar els resultats (cf. mapes 2 i 3) és que el «Sacaze», en conjunt, fa sorgir un nombre de fronteres molt més important que l'A.L.P.O. Però, si ens hi fixem més, veiem que s'han produït dos fenòmens contradictoris en aparença: en primer, la desaparició d'uns límits, i en segon, el manteniment o reforçament d'alguns altres. Examinem el costat llenguadocià; a l'interior de cada regió estudiada, no es troben avui le diferències de parles, sots-dialectals o dialectals de 1887, a excepció d'una frontera de parles entre LE CLAT

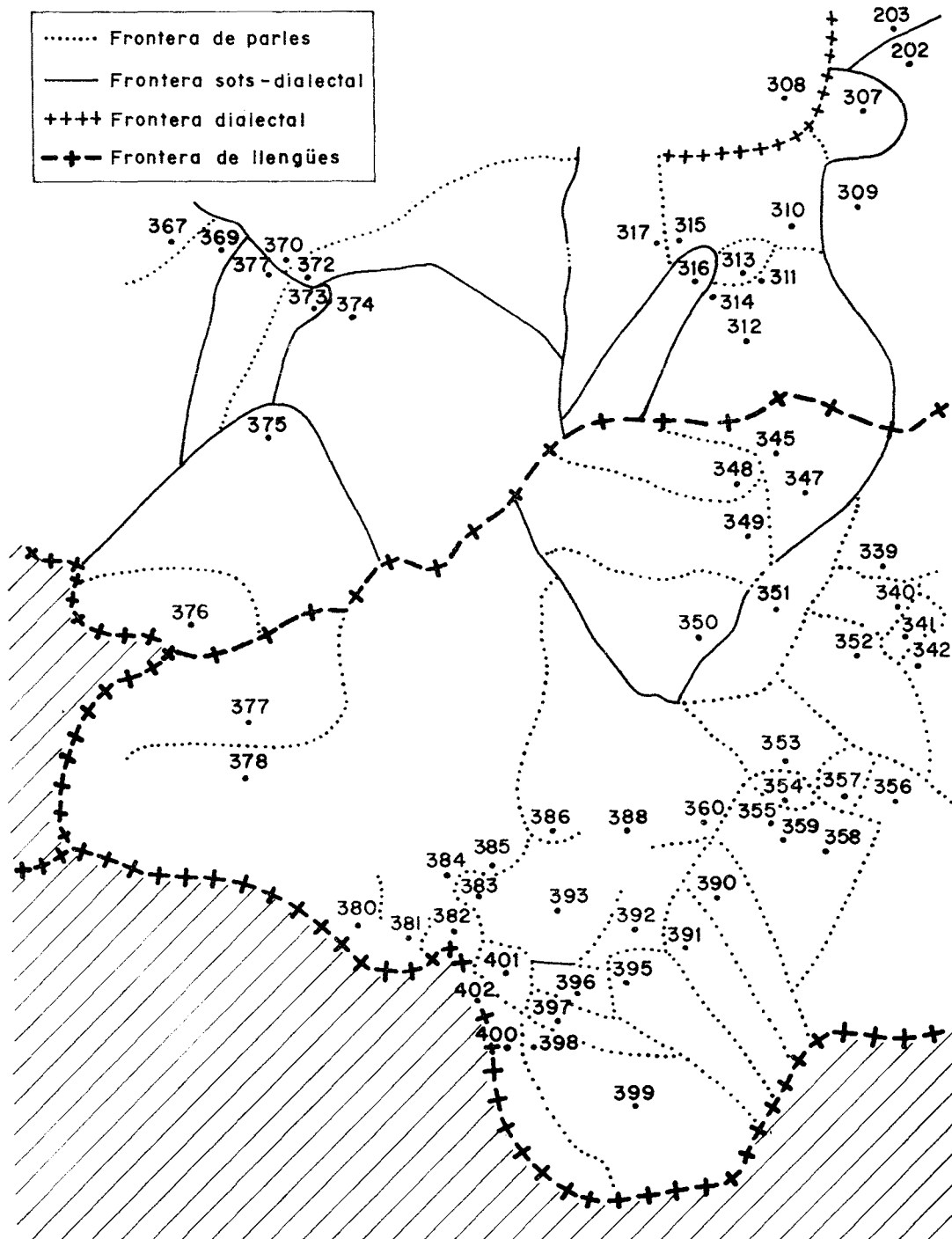
NB. La numeració és la de l'A.L.P.O. .

69

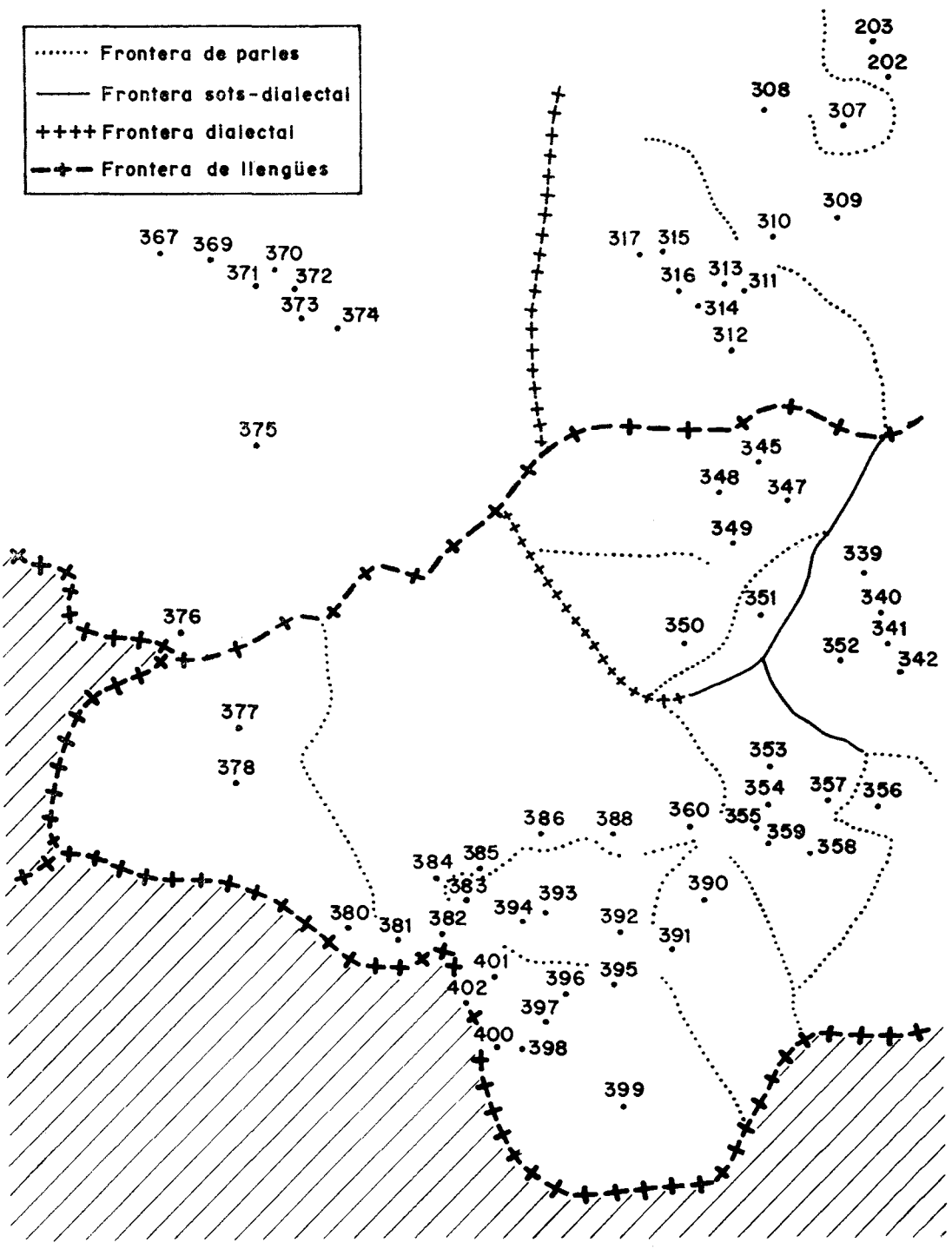

Mapa n°I : zona estudiada.

ESTADÍSTICA Y DIACRONIA PIRINEO ORIENTAL

Mapa nº 2: fronteres del "Sacaze"

Mapa n° 3: fronteres de l'A. L. P. O.

(núm. 307) i CAILLÀ (núm. 203), ARTICUES (núm. 202), LE BOUSQUET (núm. 309), ESCOLOBRE (núm. 310).

Al contrari, la línia separativa entre Donezà i País de So ha resistit, debilitant-se entre LE BOUSQUET (núm. 309) i CARCANIÈRES (núm. 311), i obrint una bretxa entre ESCOLOBRE (núm. 310) i LE PUCH (núm. 313) en passar a l'oest d'ESCOLOBRE, mentre que la separació entre Sabarthès i Donezà s'ha fortificat, passant de sots-dialectal a dialectal.

I del costat català?

Remarquem una evolució semblant a Cerdanya, Capcir i Conflent occidental on els límits de parles o sots-dialectals s'han afeblit o esborrat, i on s'han reforçat, al revés, els contorns del Capcir, adquirint un nivell sots-dialectal a l'est, i dialectal a l'oest.

En fi, entre Cerdanya i Conflent occidental comença, des de Capcir, un límit sots-dialectal al lloc d'un de parles.

I quina modificació ha sofert la frontera de les dues llengües en contacte, el català i el llenguadocià?

Com ho podíem esperar, el traçat no ha variat, però els percentatges de diferències han augmentat en l'A.L.P.O., revelant una consolidació.

En definitiva, cal notar que el mètode estadístic aplicat al «Sacaze» ens ensenya quin recorregut seguien les fronteres parcialment esborrades de l'A.L.P.O., al mateix temps que palesa una transformació lingüística important a l'interior de les altes comarques del Pirineu Oriental. Com explicar aquests fenòmens?

La primera explicació es deriva del resultat obtingut amb el mètode tradicional. La llengua catalana parlada al Rosselló, l'any 1887, era menys correcta que la del 1966, és a dir que els influències corruptores occitanes eren més fortes. Això ens fa comprendre per què, normalment, la frontera catalano-llenguadociana s'alçava menys sòlida en el «Sacaze».

També és lògic pensar que el fraccionament degut al grau diferent de corrupció del parlar de cada poble, desaparegué completament o parcialment sota l'impuls d'un moviment d'uniformització lingüística que es pot seguir a Cerdanya, Capcir i Conflent a través de les bretxes actuals obertes en els límits que han resistit en part, i tot al llarg dels itineraris de circulació existents.

Aquest últim detall ens dona una indicació sobre la causa de tots els canvis esmentats. Com ho vàrem demostrar en el XIV° Congrés Internacional de Lingüística i Filologia Romàniques (Nàpols, abril en 1974), el principi del segle XX va ser un període primordial pel desenvolupament

de les carreteres en aquestes altes regions, tan difícils d'accés. A més, cal afegir-hi, del costat català, un fenomen migratori importantíssim vingut del Principat després de la guerra mundial del 1914 i que durà de manera contínua fins a la del 1939⁹.

En fi, ens queda un problema per resoldre: com explicar que el capcinès s'hagi catalanitzat una mica i que les seves fronteres amb Conflent i Cerdanya s'hagin reforçat?

La qüestió no és gens difícil: la catalanització del Capcir ha resultat menys forta que la de Cerdanya i Conflent, aportant modificacions lingüístiques de poca vàlua. La prova d'aquesta afirmació ens l'ofereix l'estudi de la immigració catalana que acabem de citar. Els immigrants del Principat no es van implantar allà, segurament perquè Capcir no es trobava en el seu camí i sobretot perquè la regió presentava recursos econòmics molt escassos.

Com ho acabem de comprovar, el mètode estadístic, en aquest cas precís, ens autoritza a matisar la importància del canvis lingüístics.

* * *

Per a resumir-nos, hem de reconèixer la valuosa utilitat i la precisió dels resultats obtinguts gràcies a l'explotació científica dels atlas elaborats pel Catedràtic Enric GUITER.

L'exemple tractat avui ens ha permés constatar i mesurar una evolució important de les dues llengües parlades a les altes comarques del Pirineu Oriental. També ens ha despertat la curiositat de saber com han evolucionat lingüísticament el reste del Rosselló i les terres occitanes veïnes.

9. *Un exemple d'interdépendance de faits démographiques et linguistiques en Roussillon*. XIV Congrès Internacional de Lingüística i Filologia Romàniques, Nàpols, abril de 1974.